

ДОПОВІДІ ПЛЕНАРНОГО ЗАСІДАННЯ

*Андрейцев В. І.,
доктор юридичних наук, професор, ака-
демик НАПрН України, Заслужений юрист
України, державний радник юстиції
III класу, професор кафедри цивільного,
господарського і екологічного права НТУ
«Дніпровська політехніка» МОН України,
м. Дніпро*

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМОГ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

«Стратегія національної безпеки України. Безпека людини – безпека України», прийнята рішенням Ради національної безпеки і оборони від 14 вересня 2020 року, затвердженої Указом Президента України і введена в дію від 14 вересня 2020 року [1], визнала головною метою державної політики національної безпеки конституційний принцип і найвищий пріоритет – людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю в Україні. Отже, захист цієї цінності, її безпеки, зокрема екологічної безпеки є визначальними серед пріоритетів національних інтересів та забезпечення національної безпеки та основна функція національної політики в сфері національної безпеки.

Згідно заключних положень Стратегії, вона є основою для розроблення низки подальших документів щодо планування у сферах національної безпеки і оборони, визначення напрямів та засобів її реалізації, зокрема Стратегії людського розвитку, Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату, Стратегії біобезпеки та біологічного захисту, Стратегії продовольчої безпеки та ін.

Розроблення, впровадження та реалізація зазначених документів потребують урахування досвіду правозастосовчої практики в сфері регулювання і забезпечення екологічної безпеки на підставі чинного Закону України «Про охорону навколишнього природного

середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII [2], інших актів екологічного законодавства, міжнародно-правових документів (конвенцій, директив тощо) та засобів інноваційного забезпечення вимог екологічної безпеки, як різновиду реалізації національної екологічної політики та сфери правового гарантування в усіх галузях господарювання та діяльності, що негативно впливає на довкілля, здоров'я людей.

Відповідно до вимог Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII координація та узагальнення результатів наукових досліджень, зокрема у сфері забезпечення екологічної безпеки покладалося на Національну академію наук України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері охорони навколишнього природного середовища, які певний час ретельно здійснювали покладені завдання.

Принаймні, невдовзі після прийняття базового екологічного закону була підготовлена і оприлюднена по суті перша Державна програма національної екологічної політики України [3], в якій об'єктивно відтворено реальний стан охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки у регіонах і галузях економіки України і на цій основі передбачено розроблення і прийняття комплексного законодавчого акту у формі Екологічного кодексу України, інших невідкладних та перспективних законів і підзаконних актів, зокрема рамкового Закону «Про екологічну (природно-техногенну) безпеку».

Сьогодні це вже історичний документ, який визнав основи національної екологічної політики України на перехідний період (від планової до регульованої економіки і екологічної політики України, який фіксує, що наміри держави в цій частині залишились здебільшого нереалізованими, а деякі, актуальність вирішення яких передбачалося першочергово, з точки зору мети і завдань правового регулювання і забезпечення проблем екологічної безпеки та реалізації суб'єктивного права громадян на безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище, зокрема через механізм інноваційного забезпечення в умовах глобальних екологічних викликів, санітарно-епідеміологічних світових загроз для людей, навіть не започатковано.

Тому, наявні правові підстави для пролонгації екологічного законодавства щодо запровадження інноваційного забезпечення охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів, гарантування вимог екологічної безпеки шляхом консолідації відповідних приписів у чинному Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ, або як ефективний варіант в пропонуваному Екологічному кодексі України, рамковому Законі України «Про екологічну (природно-техногенну) безпеку», в яких доцільно зосередити спеціальні приписи щодо інноваційного забезпечення екологічної безпеки в сучасний період глобальних екологічних викликів та надзвичайних, зокрема санітарно-епідеміологічних ситуацій.

З цією метою доцільно внести відповідні зміни до статті 8 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ, і викласти її у такій редакції: «Інноваційне Забезпечення захисту довкілля, використання природних ресурсів та гарантування екологічної безпеки».

Частину першу бажано передбачити у такій редакції: «В Україні здійснюється інноваційне забезпечення захисту довкілля, використання природних ресурсів, гарантування екологічної безпеки на основі реалізації державних та інших видів інвестицій на основі довгострокових науково-технічних програм, стратегій з тривалими термінами окупності витрат щодо впровадження інноваційних науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери життєдіяльності людини, відповідно до Закону».

Частину другу цієї статті викласти у такій редакції: «Інноваційне забезпечення захисту довкілля, використання природних ресурсів, гарантування вимог екологічної безпеки здійснюється на підставі державних закупівель державної допомоги з ініціативи юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців в установленому законом порядку».

Частину третю цієї статті викласти у такій редакції: «Допускаються будь-які форми інвестування інноваційного забезпечення захисту довкілля, використання природних ресурсів, гарантування екологічної безпеки, що не суперечать національній екологічній політиці, праву громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля та чинному законодавству».

Інноваційною ідеєю чинного Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ тривалий час вважалося в еколого-правовій літературі наявність у ньому спеціального розділу, що містить приписи щодо заходів забезпечення екологічної безпеки (статті 50-59) та зокрема законодавче визначення екологічної безпеки, як стану навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей (частина перша статті 50).

Практичне застосування зазначеної правової моделі виявилось малоефективним у зв'язку з неузгодженістю природного стану довкілля, його впливу на здоров'я і життя людини та прийняття комплексу заходів щодо забезпечення суб'єктивних прав людини на безпечне довкілля та прийняття адекватних заходів упередження настання негативних наслідків для Українського народу, держави України.

З огляду на реальність зазначених обставин в еколого-правовій літературі обґрунтована доктрина захищеності права громадян на безпеку для життя і здоров'я довкілля, як першочергового і пріоритетного напрямку національної екологічної політики [4, 28-38], та обов'язку держави на гарантування цього природного і набутого конституційного суб'єктивного права громадян та його гарантування державою шляхом упередження настання екологічних ризиків внаслідок стихійних природних явищ.

У разі створення підстав виникнення екологічних ризиків внаслідок неконтрольованої діяльності, ризик відповідальності логічно покладати на суб'єктів такої діяльності за невиконання вимог щодо упередження екологічних ризиків в результаті здійснення екологічно-небезпечної діяльності, невиконання вимог інноваційного забезпечення, вимог екологічної безпеки.

З урахуванням викладеного доцільно уточнити зміст статті 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ, змінивши його назву на Закон України «Про захист довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки на час, необхідний для підготовки Екологічного кодексу України та Закону України «Про екологічну безпеку в Україні».

Тому, доцільно частину першу статті 50-ої викласти у такій редакції: «Екологічна безпека – складова національної і різновид транснаціональної безпеки, тобто стан та рівень розвитку суспільних правовідносин і відповідних правових зв'язків держави і громадян України та інших суб'єктів, за яких системою правових норм (приписів), інших державно-правових засобів (інновацій, нормативно-технічного регулювання тощо) гарантується захищеність права громадян на безпечне для життя і здоров'я природне довкілля, забезпечується регулювання здійснення екологічно-небезпечної діяльності, запобігання погіршення якісного стану довкілля та інших наслідків, небезпечних для здоров'я і життя особи, Українського народу і держави, інших суб'єктів права».

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Указ Президента України від 14 вересня 2020 року №392/2020. *Урядовий кур'єр*, 2020, 16 вересня, № 179, – С. 14-15.
2. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*, 1991, № 41, – Ст. 546.
3. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188. *Відомості Верховної Ради України*, 1998, № 38-39, – Ст. 248.
4. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки. Навчальний та науково-практичний посібник. К., Знання-Прес. 2002. – 332 с.